

ВІДГУК
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Наталії Олександрівни Микитенко
на дисертаційну роботу Гоменюк Ольги Ярославівни
«Розвиток методики навчання германських мов на Буковині
(перша половина ХХ ст.)»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 014 Середня освіта (Іноземні мови)

Теоретичне обґрунтування розвитку методики навчання іноземних мов на сучасному етапі вимагає розуміння й переосмислення відповідних процесів, що відбувалися у минулому столітті, та характеризувалися бурхливим розвитком лінгводидактики, появою нових підходів, методик і методів навчання іноземних мов, а також трансформацією уже існуючих. Відтак, представлення результатів аналізу визначених тенденцій, обґрунтування й систематизація теоретичних основ методик навчання іноземних мов у першій половині минулого століття набувають особливої актуальності.

Проведений дисертанткою аналіз джерел з теми дослідження довів, що проблема розвитку методики навчання германських мов на Буковині у першій половині минулого століття вивчена і висвітлена у науково-педагогічній літературі лише частково. З огляду на це, є підстави для висновку про те, що тема дисертаційного дослідження О. Я. Гоменюк є актуальною для теорії і методики навчання германських мов.

Чітка постановка проблеми й коректно визначений методологічний апарат дали дисертантці можливість здійснити систематизацію матеріалу, що повною мірою висвітлює проблему дослідження, обґрунтувати передумови розвитку методики навчання германських мову різних типах шкіл Буковини у першій половині минулого століття, представити невідомі й маловідомі

історичні факти на основі аналізу значної кількості науково-педагогічної літератури, архівних та інтернет джерел – 355, з яких 171– іноземними мовами.

Аналіз рецензованого дисертаційного дослідження дозволяє стверджувати, що О. Я. Гоменюк ефективно застосувала науковий апарат, чітко й об'єктивно сформулювала ідеї та положення дисертації.

Відзначимо продуману логічну структуру дисертаційного дослідження як його позитивну характеристику. Розділи роботи представляють поетапний аналіз проблеми розвитку методики навчання германських мов на Буковині у першій половині минулого століття, зокрема: джерельної бази дослідження, підходів, принципів і методів загальнонаукового і конкретно-наукового рівнів, етапів становлення й розвитку методики навчання германських мов на Буковині у 1918–1940 рр., навчальних програм і підручників з німецької та англійської мов, особливостей реалізації методів навчання германських мов на Буковині у визначений часовий період.

Авторка дослідження досягла його мети, успішно вирішивши поставлені завдання.

Щодо першого завдання дослідження – обґрунтовано теоретико-методологічні основи дослідження й окреслено історіографію його вивчення. Дисертантка слушно зазначає, що визначений методологічний апарат дисертації на загальнонауковому (методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування, порівняння, узагальнення; системний, синергетичний, парадигмальний підходи) та конкретно-науковому (методи наукової джерелознавчої критики, вивчення, узагальнення позитивного досвіду роботи; регіональний, хронологічний підходи) рівнях забезпечить комплексний аналіз історико-соціальних та освітньо-організаційних передумов, основних характеристик процесу навчання та його компонентів, особливостей організації й самоорганізації зумовлений міждисциплінарним характером дослідження.

Щодо другого завдання – охарактеризовано вплив історико-соціальних та освітньо-організаційних чинників на розвиток методики навчання германських мов в обраних хронологічних і територіальних межах, визначено періодизацію розвитку методики навчання германських мов на Буковині в першій половині ХХ століття. Ольгою Ярославівною чітко й обґрунтовано окреслені історичні межі дослідження, з'ясовані ключові події, з якими пов'язані етапи розвитку методики навчання германських мов на Буковині у 1918–1940 рр. Так, перший етап (1918–1932 рр.) пов'язаний з приєднанням Буковини до Румунії, коли відбувалось становлення методики навчання германських мов й навчання германських мов здійснювалось у різних типах шкіл Буковини відповідно до навчальних програм, затверджених Міністерством віровизнань і освіти Румунії, на концептуально-методичних засадах прямого методу. Другий етап (1932–1940 рр.) пов'язаний з реформами в освітній сфері, які проводила румунська влада, коли відбувався розвиток методики навчання германських мов на Буковині у контексті проведення реформ у галузі освіти, спрямованих на розвиток і вдосконалення системи освіти, й акцентування переваг активного навчання (оволодіння учнем знаннями та вміннями у процесі активної розумової і практичної діяльності, спонтанна діяльність, вільна ініціатива, особиста спостережливість, винахідливість). Навчання у гімназіях та ліцеях Буковини здійснювалося на засадах змішаного методу, що інтегрував положення прямого та перекладних методів.

Вирішене третє завдання дослідження – на основі аналізу навчальних програм, підручників, наукових статей з методики навчання іноземних мов для різних типів шкіл представлено процес навчання германських мов у досліджуваний період, зокрема з'ясовано його специфіку на етапах становлення і розвитку методики навчання германських мов.

Встановлено, що у 1918–1932 рр. на Буковині вивченню іноземних мов, зокрема німецької та англійської, відводилося вагоме місце. Значний вплив на розвиток методики навчання германських мов мав досвід європейських

країн й навчання іноземних мов здійснювалося на концептуально-методичних засадах прямого методу. На основі архівних матеріалів дисертантка дослідила зміст аналітичних програм, навчальних планів та щорічних звітів й узагальнила мету навчання німецької та англійської мов, вказану у навчальних програмах, яка полягала у формуванні вмінь правильного й вільного висловлювання в усній і письмовій формах, а також виразного читання текстів з іноземних мов. Здійснено класифікацію підручників з німецької та англійської мов й виокремлено три типи друкованих засобів навчання: комплексні підручники, які включали тексти, комплекси вправ, завдання і тести; хрестоматії для читання, до яких входили уривки різножанрової художньої літератури відомих письменників; підручники з ведення торговельної кореспонденції, що містили зразки листів комерційного змісту. Визначено, що методичні концепції підручників реалізовувалися через моделювання змісту навчання. Комплексні підручники з німецької мови часто включали пісенний матеріал для формування вмінь правильної вимови й додаток з методичними рекомендаціями для вчителя щодо виконання учнями завдань. Більшість комплексних підручників з англійської мови були укладені носіями мови та містили автентичні тексти для формування в учнів лексичних знань і умінь, вправи на заповнення пропусків у текстах, тестові завдання, які полягали у виборі правильної відповіді серед запропонованих.

З'ясовано, що етап розвитку методики навчання германських мов на Буковині (1932–1940 рр.) характеризувався проведенням реформ, спрямованих на розвиток і вдосконалення системи освіти, а також значною увагою до навчання англійської мови. Виявлено наявність програм іспиту зрілості з іноземних мов, які містили відповідні вимоги та завдання. Доведено домінуючу роль змішаного методу, що поєднував положення прямого та перекладних методів, як концептуально-методичної основи навчання іноземних мов у гімназіях та ліцеях Буковини з опорою на переклад як основний засіб навчання іноземних мов. У процесі навчання

враховувались розумові здібності, нахили та зацікавлення учнів. Відзначено вагому роль активного навчання, яке передбачало спонтанну діяльність, вільну ініціативу, особисту спостережливість й винахідливість. Аналіз навчальних програм з іноземних мов дозволив дисертантці узагальнити мету навчання – формування вмінь усного та письмового висловлювання власної думки, читання й перекладу текстів іноземною мовою (з використанням словника). Здійснено аналіз підручників, які використовувалися для вивчення іноземних мов на Буковині у 1932–1940 рр. й поділено їх на дві групи: підручники, які включали тексти, фонетичний, лексичний і граматичний матеріал та вправи (здебільшого, на переклад); хрестоматії для читання, до яких входили твори художньої літератури, біографії відомих письменників, уривки текстів з природничих та філологічних наук, завдання до змісту прочитаного. З метою підвищення ефективності процесу навчання іноземних мов зафіксовано використання додаткових засобів навчання: фонетичних карток, грамофонних платівок із записами, картин, журналів, творів для домашнього читання, словників, лінгвістичних атласів. Прогресивними на той час визнано рекомендації щодо підвищення ефективності навчання іноземних мов: прослуховування записів пісень і текстів, національних та закордонних радіопередач, перегляду фільмів, ведення міжнародного листування, поїздки за кордон, відвідування іншомовних товариств, літературних гуртків, участі у програмах міжнародного обміну для учнів та вчителів іноземних мов.

У відповідь на четверте завдання дослідження висвітлено методичні підходи та принципи навчання, що відповідали кожному з визначених етапів становлення і розвитку методики навчання германських мов на Буковині.

Встановлено, що у 1918–1932 рр. навчання германських мов на основі прямого методу ґрунтувалося на мовленнєвому і культурологічному підходах із дотриманням комплексу дидактичних (наочності, міцності, систематичності і послідовності, доступності й посильності, міжкультурної взаємодії, науковості) і методичних (принцип усного випередження,

інтегрованого навчання аспектів мови та видів мовленнєвої діяльності, взаємопов'язаного навчання мови та культури, домінувальної ролі вправ, автентичності навчальних матеріалів) принципів. Доведено, що навчання за прямим методом на Буковині мало свою специфіку, а саме: застосування рідної мови задля пояснення граматичного матеріалу на початковому етапі навчання іноземних мов; використання перекладу з метою тлумачення технічної термінології; введення граматики у курсі ділової іноземної мови; читання творів художньої літератури, ознайомлення з культурою народу, мова якого вивчалася; навчання письму.

Визначено, що у 1932–1940 рр. навчання германських мов відбувалося у контексті змішаного методу з опорою на активне навчання, урахування інтелектуальних здібностей й інтересів учнів та ґрунтувалося на засадах мовленнєвого, культурологічного, мовного, когнітивного та інтегрованого підходів із дотриманням низки дидактичних (принципи наочності, міцності, доступності і посиленості, міжкультурної взаємодії, систематичності й послідовності, індивідуалізації, активності, свідомості та виховуючого навчання) і методичних (урахування рідної мови, стилістичної диференціації та взаємодії основних видів мовленнєвої діяльності) принципів.

Щодо п'ятого завдання дослідження, розкрито концептуальні основи методів навчання германських мов та схарактеризовано особливості їх реалізації в різних типах шкіл на Буковині в обраних хронологічних межах.

Дослідження відзначається науковою новизною, оскільки у ньому вперше комплексно і системно розглянуто наукову проблему – історію розвитку методики навчання германських мов на Буковині у 1918–1940 рр., яка до цього часу не була предметом спеціального дослідження; визначено передумови розвитку методики навчання германських мов на Буковині у 1918–1940 рр., зокрема історико-соціальні та освітньо-організаційні, обґрунтовано періодизацію методики навчання германських мов на Буковині (I етап – 1918–1932 рр. – становлення методики навчання германських мов; II етап – 1932–1940 рр. – розвиток методики навчання германських мов);

описано процес навчання германських мов на Буковині в досліджуваній відрізок часу; визначено методичні підходи, принципи, методи навчання германських мов на Буковині у 1918–1940 рр. Введено до наукового обігу маловідомі та невідомі архівні документи, історичні факти, пов'язані з розвитком методики навчання германських мов на Буковині у 1918–1940 рр.

Отримані дисертанткою результати дослідження знайшли практичне застосування у підготовці: навчальної програми спецкурсу «Методика навчання германських мов на Буковині (1918–1940 рр.): теорія і практика»; навчального посібника «Практикум з методики навчання германських мов на Буковині (перша половина ХХ ст.)». Матеріали дослідження можуть бути використані під час викладання навчальних курсів на факультетах післядипломної освіти вчителів англійської і німецької мов, у наукових пошуках студентів, магістрантів та аспірантів.

Укладені дисертанткою додатки логічно й гармонійно доповнюють зміст дисертаційного дослідження.

Основний зміст роботи висвітлено у 9 одноосібних публікаціях, із них: 4 статті у фахових виданнях України, 1 публікація у міжнародному виданні, що входить до наукометричної бази Web of Science, 4 публікації в матеріалах і тезах науково-практичних конференцій та 1 навчальний посібник у співавторстві.

Результати дослідження апробовані на численних міжнародних та всеукраїнських конференціях й впроваджені у навчальний процес низки закладів вищої освіти, а саме: Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (акт про впровадження № 372-40/03 від 27.03.2020 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (акт про впровадження № 14/17-875 від 29.04.2020 р.), Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (акт про впровадження № 01-09/303 від 23.06.2020 р.), національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (акт про впровадження № 20 від 24.06.2020 р.).

Даючи загалом позитивну оцінку наукового та практичного значення отриманих результатів дисертаційного дослідження Гоменюк О. Я., вважаємо за необхідне відзначити окремі недоліки та неточності, що спонукають до дискусії:

1. Назва розділу 1 дисертації «Теоретико-методологічні основи розвитку методики навчання германських мов на Буковині (1918–1940 рр.)» сформульована узагальнено й не зовсім точно відображає його зміст, спрямований на обґрунтування теоретико-методологічного апарату дослідження.

2. У роботі відсутній детальний аналіз цільових мовленнєвих навичок та умінь учнів, хоча здійснений дисертанткою огляд навчальних програм вивчення іноземних мов на кожному із визначених нею етапів доводить, що метою вивчення іноземних мов було формування відповідних мовленнєвих навичок і умінь.

3. У підрозділах 2.1 та 3.1 дисертації ґрунтовно висвітлені освітньо-організаційні умови діяльності навчальних закладів на Буковині у 1918–1932 та 1932–1940 рр. у їх зв'язку з історико-соціальними та політичними чинниками. На нашу думку, у згаданих підрозділах дисертації варто було зацентувати на методичних передумовах становлення та розвитку методики навчання германських мов на Буковині у визначені дисертанткою часові періоди.

4. Дисертантка здійснила ґрунтовний аналіз організаційно-змістових особливостей навчання німецької та англійської мов на Буковині впродовж визначених нею етапів, зокрема представила типологію популярних підручників з німецької та англійської мов, детально охарактеризувала їх структуру та зміст, представила типи вправ і завдань. Робота тільки виграла б, якби Ольга Ярославівна здійснила спробу представити відповідні системи та підсистеми вправ і завдань.

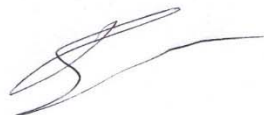
Висловлені зауваження не стосуються основного змісту дисертації та не мають вирішального впливу на достовірність й обґрунтованість висновків, зроблених дисертанткою. Загалом, висока наукова якість дисертаційного дослідження та його позитивна оцінка залишаються незмінними.

Дисертація Гоменюк Ольги Ярославівни «Розвиток методики навчання германських мов на Буковині (перша половина ХХ ст.)» є завершеним, самостійно виконаним дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, вносить свій вклад у розвиток теорії та методики навчання германських мов.

Дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167, а її авторка – Гоменюк Ольга Ярославівна – заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка зі спеціальності 014 Середня освіта (Іноземні мови).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов
для природничих факультетів
Львівського національного
університету імені Івана Франка

Микитенко Н. О.

Підпис Микитенко Н. О. засвідчую

Вчений секретар

доц. Грабовецька О. С.